

מהנחך סדרת הספר

עלון לב המועדים

גליון צג הלכות והליכות בענין "קריאת התורה בשמחת תורה"

הכנסת ס"ת להיכל והולכתם לכימה בתפילת שחרית
לאחר סיום הקפות עם הס"ת מהזוירים הס"ת לארון הקודש מלבד שלשה ספרי תורה שצריכים לקריאת התורה (לבוש תרס"א לו"א).

"אין כמוך" ו"אב הרחמים" אין אומרים "אין כמוך" וכן אין אומרים "אב הרחמים היטיבה ברצונך", והטעם: לפי שנכלל בפסוקים של "אתה הראתה" (א"ר תרס"א ה) [ויש שנהגו לאומרם (ספר המנהגים להר"א קלוזנר אות סג)].

הטעם לנוהגים שאין אומרים י"ג מידות כפתיחת הארון
לפי שהוא זמן של שמחה יותר מכל הימים טובים ואין זה זמן לומר י"ג מידות (הגרשו"א שלמי מועד סימן צ', הליכות שלמה).

טעם אחר: כיון שעושים בהתחלה הקפות ופותחים הארון ומוציאים הספרי תורה כדי לעשות הקפות ואומרים אז "אתה הראת" ומחזרים הספרים ומשארים הספרים שצריך בהם לקרוא ואין פותחים מחדש להוציא הספר לקריאה לכן לא תקנו לומר י"ג מידות שהרי פתיחת ההיכל בתחילה היתה בשביל ההקפות ואין אומרים "אתה הראת".

טעם אחר: כיון שגם בלילה פותחים את הארון הקודש ומוציאים הספרים ואומרים "אתה הראת" ובלילה א"א לומר י"ג מידות לכן תקנו שלא לחלק בין היום לילה ולכן אין אומרים גם ביום.

טעם אחר: דוקא בג' רגלים שהם ימי דין אומרים כדתנן בר"ה (טז ע, א) "בפסח נידונים על תבואה, בעצרת על פרות האילן, בר"ה כל באי עולם.. בחג על המים" וכן אומרים בהושענא רבה כיון שהיו גמר דין (כמבואר בשו"ע תרס"א ובמשנ"ב שם ס"ק ב) לכן אומרים י"ג מידות, אבל שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו ואין נידונים בו אין אומרים בו י"ג מידות ולא את התפילה שלאחר מכן (שלמי תורה סוכות סימן צ).

יש שנוהגים לומר (הגרשו"א לוח הלכות ומנהגים ולזניק). **והטעם:** כמו שנוהגים בשאר ימים טובים (סידור מנחת אליעזר כתב שמנהג המנח"א להחזיר הספרים להיכל ושוב פותחים ואומרים י"ג מידות ככל יו"ט).

"ברוך שמה" - יש אומרים: שאין לומר "ברוך שמה" בלקיחתם לקריאת התורה, **והטעם:** לפי שבריך שמה ניתקן רק בשעת פתיחת הארון ובשמחת תורה פותחים את הארון כבר באמצע "אתה הראתה" (שו"ת אבן ישראל להגר"י פישר ח"ט סימן נט).

"מאוד מאוד יזהר בתפילת שמיני עצרת לאומרם בכוונה גדולה כי מלבד שכל תיקון של הימים מר"ה עד שמיני עצרת הוא נשלם והכל תלוי ביום הזה, עוד בה כי אין בכל אלו הימים יום רצון לה' לשמוע ה' תפילותיו בכל מה דבעי כיום הזה וכל מה שואל מהקב"ה מתקבל תפילתו ועושה בקשתו" (רבי חיים פלאגי בספרו מועד לכל חי סי' כה א).

קריאה בס"ת כליל שמחת תורה

קריאת התורה כליל שמחת תורה יש הנוהגים שאחר הקפות בלילה, מחזירים את הספרי תורה להיכל ומשיירין ס"ת אחד וקוראים בו.

סדר הקריאה - המנהג הנפוץ לקרוא בתורה בפרשת "וזאת הברכה" (רמ"א תרס"א א, משנ"ב תרס"א ס"ק טז). **יש שנהגו לקרוא פרשיות הנדרים** ומהם הם פרשת "ויכולו", "ויתן לך" "המלאך הגואל" "שירת הים" "יברך" "מה טובו" (דרכי משה לבוש תרס"א) **יש הנוהגים לעלות שלוש קרואים** (משנ"ב שם), **יש שנוהגים לעלות ה' קרואים** כמו ביום (שערי אפרים שער ה סעיף נז), **ובמעשה רב** (אות רל) כתב שהגר"א היה עולה לתורה בקריאה זו אף בעליה של כהן.

הטעם בקריאה זו:

לשמחה של תורה ומצווה (תוספות חיים, שערי אפרים שער ה סעיף נז). **טעם אחר:** הואיל וטלטלו את הספר תורה מן הארון להקפות לכן קוראים בו כדי שהטלטול לא יהא לשווא (שערי רחמים בשם ספר מקראי קודש שער כב אות יא, מטעמים דף לג בשם תוספת חיים). [טעם זה מישב רק לגבי ס"ת אחד שקוראים בו ומה עם שאר הספרים שהוציאו].

טעם אחר: זכר למצות קריאת פרשת הקהל (מקראי קודש שם בשם ספר זכרון ירושלם פ"ג אות ז).

יש שנהגו שלא לקרוא (ספר עיר הקודש והמקדש ח"ג פרק כב כתב שכך המנהג בירושלים) וכן מנהג הפרושים שלא לקרוא (ספר אר"י סי' י"ב סעיף יב, חיי אדם כלל קנ"ג וכתב שם וכן נוהגים בק"ק פראג).

הגבהה הפוכה: הרבה נהגו לעשות הגבהה הפוכה אחר קריאה זו, [עיין הגבהה הפוכה שחרית], **והטעם:** משום שמחה של מצווה (שער אפרים שער ח סב לגבי הגבהה שחרית).

בדינו: עלו כל הכהנים, א"צ בכל פעם שמתחיל הסדר לקרוא לכהן תחילה אלא יתחיל מיד מישראל (אישי ישראל פרק מ"ז הערה ק"ז, שו"ת משיב דבר ח"ב סימן מח).

יש כהנים הרבה ואין שם אלא לוי אחד פעם ראשונה קוראים ללוי אחר הבהן ומפעם השניה והלאה מותר לקרוא לישראל מיד אחר הבהן (שו"ת משיב דבר ח"ב סימן מח הובא בשערי המצוינים בהלכה קונטרס אחרון סימן קלח ט).

בסוף הקריאה נשאר רק ב' אנשים שלא עלו א"צ להתחיל מתחילת "וזאת הברכה" אלא אפשר להתחיל מ"לזבולון אמר" (הגרמ"ק שיה הלכה סימן קלה ס"ח מא).

עלית קטנים

קטנים שמבינים ענין העליה והקריאה יכולים לעלות לתורה אבל קודם לכן עולים רק בכל הנערים, והטעם: משום כבוד התורה (הגרשו"א שלמי מועד מא).

כשהקטנים עולים לתורה לא צריך להקדים קטן כהן או לוי, והטעם: משום שאין "וקדשתו" בקטן (משנ"ב רפב ס"ק יב ושם בשערי ציון).

עשרה שומעים

צריך מאוד להזהר כשהחוזרים הרבה פעמים על הקריאה שיהיו לפחות עשרה ששומעים את הקריאה שבירכו עליה ויענו אמן על הברכות, הטעם: דא"כ הרי הברכות לבטלה (ביאור הלכה קמו ד"ה ולקח). ועוד דהוי קלות ראש כשאין עשרה שומעים (משנ"ב תרסב ס"ק יב).

כל הנערים

נהגו לעלות לתורה ביום זה לא רק את ציבור האנשים, אלא גם את הנערים והטף אשר טרם הגיעו למצוות והם אומרים עימו את הברכה (שער אפרים שח ב) וקוראים עימו מי "ולדן אמר" עד "מעונה".

מקור המנהג מובא ברב האי גאון, כמו כן מובא מנהג זה ברש"י בסידורו (סידור רש"י סימן שח) וכן מובא בספר המנהיג (הלכות סוכה סימן נו), והטעם: הוא כדי ליכות את כולם בעליה לתורה ביום סיומה, טעם אחר: כדי להנכם במצות קריאת התורה (לבוש תרסב, משנ"ב שם ס"ק יג), כעין זה כתב גם השערי אפרים (שער ח' סימן נו) משום חיוב המצוה ולהנכם בתורה.

להקדים קריאת כל הנערים מיד אחר ה' קוראים קודם שעולים כולם, הדין שמותר לעשות כן ולא נחשב לשינוי מנהג (הגרמ"ג בשם הגריש"א הובא בספר שמחת תורה פרק טו א)

לפרוש טלית: יש שנהגו לפרוש טלית בשעה שקוראים כל הנערים בעת שעולים לתורה יחד והטעם: כדי לצרף את כולם למברך (ספר שמחת תורה פרק טו יא).

יש שנהגו לאומרו (לוח א"י בשם האדר"ת) והטעם: כיון שמבואר במשנ"ב (קלד ס"ק יד) בשם האחרונים שאם לא אמרו "ברוך שמייה" בשעת הוצאה יכולים לאומרו עד שעה שפותחים לקראתו.

"על הכל" אומרים "על הכל" וכתב ברוקח (סידור עמוד תקנא) "כל הירא את בוראו יאמר בקול רם בכונה "על הכל" לפי שיש בו שבת ותפילה מן המרכבה.

סדר קריאת התורה

בס"ת הראשון קוראים פרשת "וזאת הברכה" עד "מעונה" (דברים לג א, כו), וראוי שהמשה קוראים ראשונים יקראו אחד אחד ורק אח"כ יתחילו הקריאה לכל הציבור (שער אפרים שער ח נו), בס"ת השני קוראים בתחילת חומש בראשית, ובס"ת השלישי מפטירים בפרשת פנחס "ביום השמיני" (במדבר כט לה, ל א). עיין לקמן

"וזאת הברכה"

הטעם שקוראים בראשון פרשת "וזאת הברכה" ולא קוראים מענינו של חג כמו כל חג שקוראים מענינו של חג. משום שהוא סוף כל המועדים חותמים בברכת משה רבינו שבירך את ישראל (ר"ן על הרי"ף מגילה לא).

טעם אחר: ע"ש ששלמה המלך ברך את ישראל בשמיני של חג (מלכים א, ח יד) "ויברך את כל הקהל ישראל" לכן קוראים בשמיני של חג הברכה שבירך משה את ישראל (אבודרהם עמוד ש).

הטעם שנהגו לסיים את התורה בשמחת תורה ולא בראש השנה כדי שלא ירגיש השמן בדבר וידע מתי ראש השנה ויקמרג על עם ישראל וכיון שדוחים דוחים עד אחרי החגים.

הטעם שדוחים עד אחר החגים ולא מתחילים בשבת אחר ראש השנה לפי שאי אפשר לקרוא את הפרשיות כסדר מפני ראש השנה, יו"ב, סוכות, לכן קבעו לשמחת תורה (לבוש תקפא א).

עלית כל הציבור לתורה

נהגו שכל הציבור עולה לתורה ביום זה

הטעם שנהגו כל הציבור לעלות משום כבוד התורה, טעם אחר: כדי שיוכו כולם בקריאת התורה ביום סיומה (משנ"ב ס"ק יב). טעם אחר: כדי להרבות בשמחה (כל בו סימן נב).

הטעם שלא נחשב ככרכה לבטלה משום שמזכים בו את הרבים.

סדר הקריאה

קוראים פרשת וזאת הברכה עד "מעונה אלהי קדם" כמו צורך העולים אבל משם ואילך לא כופלים, והטעם: לפי ששם מתחילים לקרות לחתן בראשית (תרסב א משנ"ב שם ס"ק יב).

"המלאך הגואל" (בראשית מח מז) בסוף העליה אומר העולה עם הקטנים פסוקי "המלאך הגואל".

אופני המנהג - יש אומרים: לפני ברכת "נותן התורה" (משנ"ב תרס"ב ס"ק יד, רביד הוהב פ"ק י ס"ק ט),

והטעם שלא חשיב הפסק כיוון שהיו פסוק מהתורה והו"ל בקורא פסוק בע"פ, וכמו שמצאנו בכה"ג שהיה כיו"ב קורא "בעשור" בע"פ לפני הברכה (בכורי יעקב תרס"ט ס"ק יב).

יש שאומרים: אחר ברכת העולה (הגר"ש דבלצקי).

הטעם שבחרו לומר דווקא פסוק זה: כיון שקראו לכל הנערים יחד מברכים שלא תשלוט עליהם עין הרע (ליקוטי מהרי"ח סדר שמחת תורה).

נהגו לחלק מיני מתיקה לילדים.

בדיני ומנהגי החתנים

"ישתדל אדם לקנות לעצמו חתן תורה ואם לא ישיג לחתן תורה ישתדל לקנות חתן בראשית וישמח ויגיל בלבו שמחה עצומה מאוד שזכה למצוה רבה זו וביחוד בחתן תורה בסיומה של תורתנו הקדושה והתמימה והנחמדה (יסוד ושורש העבודה, מחזור ויטרי שפה).

מכירת הכיבודים חתן תורה וחתן בראשית

הלבוש כתב וקונים חתן תורה והוא המסיים את התורה, בספר כנסת הגדולה כתב שבטלו המנהג למוכרו ונתנו לחתנים מגדולי הקהל. וכתב המשנ"ב (תרס"ב א) וראוי להדר שיהיו הקונים גדולי בתורה או על כל פנים מגדולי הקהל מפני כבוד התורה (שערי אפרים ח סא) וכתב ונהגו למכור בדמים יקרים (ס"ק א).

פרישת טלית על גבי החתנים

נוהגים לפרוש טלית בעת שקוראים לחתן תורה ולחתן בראשית, והטעם: לפי שנקראין חתנים לפי שהם נמשלו לחתן הנותן מוהר לתורה הכלה בתו של הקב"ה כביכול ומקשטין אותה וע"כ לדמיון זה עושים להם חופה (ספר שמחת תורה פ"ק יט הערה מז).

טעם אחר: מנהג זה נלקח ממה שנהגו בימי קדמונים להוליך החתנים תחת חופה וע"כ לתוספת שמחה פרסו טלית על החתנים למיניהם (לוח הלכות והמנהגים).

והטעם דשרי לעשות כן ואינו נחשב כאוהל: לפי שאוהלים הטלית בידים לא נחשב אוהל אף במתכוון לכך (תהלה לדוד ש"ק ט), טעם אחר: שעשו רק לכבוד (קצות השולחן קב בבד"ה"ש ס"ק א).

חתן תורה

אחרי עליית כל הנערים העולה לעליה אחרונה נקראה "חתן תורה", והטעם שנקרא כך לפי שעולה לסיים התורה,

סדר הקריאה - וקורא "ממעונה" עד "לעיני כל ישראל".

הטעם שמתחיל מ"מעונה" ולא מ"ועל משה" (משנ"ב תרס"ב ס"ק יג)

משום ששמונה פסוקים אחרונים שבתורה נשתנו משאר הפסוקים שמישה היה כותב בדמע או שמא יהושע כתבן כמו שאמרו בפרק הקומץ רבה ולכן מתחילים לקרוא "ממעונה" שהם ג' פסוקים לפי "ועל משה" והם מנוף התרה עצמה (אליה רבה תרס"ט).

ברשות: לפני שעולה לתורה אומר הגבאי ברשות (כמו שכתוב במחזורים) לחתן תורה שהוא הזמנה לעלות לתורה (לבוש).

הטעם באמירת רשות לפי שזכה לגומרה ולקנותה בכסף הגומר ולהתחתן בהרבות לה מוהר ומתן וכמו בשעה שהחתן עולה לתורה אומרים פיזמונים ומשבחים אותו ואומרים חזק, כמו כן בהתן זה אומרים פזמונים ושבחים לפעולה לתורה וגומר אותה ואומרים לו חזק (שערי חיים שער ה אות יב בשם יעב"ץ).

ב' פעמים "עמוד עמוד ר' פכ"פ חתן תורה": הגבאי אומר עמוד פכ"פ חתן תורה חזק (שערי אפרים שער ה ס). ב' פעמים [פעם אחת באמצע הרשות ופעם אחת בסופה] ובפעם השניה החתן עולה, והטעם שעולה רק בפעם השניה: על פי הגמרא בברכות (לד, א) שהעובר לפני התיבה צריך לסרב כאומר איני כדאי אבל לא יסרב יותר מדאי (מנהגי ק"ק וורמיישא).

"עמוד עמוד עמוד" ג"פ: הטעם שאומרים ג' פעמים "עמוד" משום שהוא הראש הראשון ולו הכוח להחזיק ולהעמיד הקהלה על מבונה ואומר ג"פ להוות כי עליו החיוב להחזיק את שלושת עמודים תורה, עבודה, גמילות חסדים, וקוראים את שמו ג' פעמים כדי שישמעו העם שהוא האיש אשר יקיים את ג' העמודים (ספר מנהג ישורון).

"לעיני כל ישראל": שמגיע הבעל קורא לעיני כל ישראל הקהל אומר תחילה (לבוש תרס"ט), ויש שנהגו שהבעל קורא חוזר וקורא ג"כ פסוק אחרון (מנהגים דק"ק וורמיישא).

"חזק חזק": כשמסיימים את הספר אומרים הקהל חזק חזק ונתחזק (לבוש וא"ר תרס"ט).

אמירתו על ידי העולה לתורה: יש אומרים שהעולה לא יאמר חזק חזק (קצות השולחן פ"ד בד"ה"ש ס"ק כה לוח א"י בפרשת ויחי), הטעם: לפי שאומרים את זה להעולה לתורה ולא שייך שיאמר לעצמו (שו"ת בית הלוי ח"ז ב"פ), טעם אחר: משום שהיו הפסק בין הקריאה לברכה אחרונה שמברך על התורה (לוח א"י, דברי קהלות עמוד שם)

יש אומרים: שיאמר עם הציבור וכן כתב בהוספת שו"ע הרב וכן נהג הגרי"ק הובא באורחות רבינו (ח"ב עמוד שיג).

חתן בראשית

אחרי חתן תורה עולה לתורה לספר בראשית, והוא נקרא חתן בראשית, והטעם שנקרא כן: לפי שהוא מתחיל התורה,

ברשות: ואומרים ברשות שמוזמנים אותו ומברכים אותו כשעולה לתורה ובסופו אומר יעמוד פב"פ חתן בראשית (שערי אפרים שער ח סב).

סדר הקריאה קוראים פרשת בראשית עד "אשר ברא אלקים לעשות" (שו"ע תרסח ב).

שהבעל קורא מגיע ל"ויהי ערב.. יום אחד" נוהגים שכל הקהל אומר בקול רם תחילה "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" וכן בשאר ימים שבמעשה כל יום (נוהג כצאן יוסף, ליקוטי מהרי"ח).

הטעם: בזה לפי שאין הקריאה הזאת קריאה חובה שאין זה פרשת שבוע של השבוע אלא קוראים בשביל להודיע גדלו של הקב"ה ועל ידי אמירת יום זה אנו מחזקים את האמונה ומראים את אמונתנו בגודל חסדו ומאמינם בבריאת העולם ומחזקים בכך את האמונה

"ויכולו השמים" שמגיע לקרוא "ויכלו" אומרים אותו תחילה הציבור בקול רם עד "לעשות" (לבוש). ואח"כ חוזר וקורא הבעל קורא "ויכלו" (נהג כצאן יוסף).

הטעם שלא נוהגים כן כשקוראים את הפרשה בשבת בראשית (לקוטי מהרי"ח ח"ג דף קט).

לפי שהקריאה בספר בראשית בשמחת תורה אינה לצאת ידי חובה קריאה שאותה מקיימים בשבת בראשית אלא כהכרות הציבור והודאתו בעיקר האמונה בריאת העולם בששה ימים ושבתה ביום השבת (מעמי המנהגים סימן תתל).

הטעם שמתחילים מיד בקריאת בראשית ולא ממתנים לשבת בכדי שלא יהיה פתחון פה לשמן לקטרג ולומר כבר סיימו אותה ואין רוצים לקרואתה עוד (מור תרסא א).

טעם אחר: אומרים זאת כתפילה כשם שזכינו בסיומה כך נזכה בהתחלת (אבודרהם תפלת סוכה).

טעם אחר: משום שאמרו חז"ל שהתורה נעוץ התחלתה בסופה בשלהבת קשורה בגחלת (ספר תיקון יששכר).

טעם אחר: בכדי להראות את חיבתה של התורה בעינינו שמיד שהשלימו את התורה מתחילים בה מחמת חיבתה (שבלי הלקט סימן שעב).

הטעם שקוראים מיד בבראשית ולא קוראים מפטיר מהטעם שתדיר ושאינו תדיר קודם ומהטעם שמפטיר מחובת היום ופרשת בראשית אינה אלא מנהג

לפי שאילו מפסיקים למפטיר היה מקום לשמן לקטרג, ועוד דחיבור סוף התורה עם תחילת בראשית עולה ל"ב ("לעיני כל ישראל", ובראשית) ורומז לכמה דברים עליונים (אליה רבא תרס"י שו"ת רדב"ז ח"ד סימן רח).

הגבהה הפוכה

נוהגים שמגביה את ספר התורה בשמחת התורה משכל את ידיו והופך את הספר להיות הכתב לצד הקהל (ליקוטי מהרי"ח ח"ג דף קט).

והטעם ע"ש שאמרו (אבות פ"ה מכ"ב) הפוך בה והפוך בה דכולה בה בעת סיומה ובעת התחלתה (אשל אברהם תרסח).

טעם אחר: רמז לדרשת חז"ל בספרי (פיסקא קנד) ורש"י מביאה על הפסוק (דברים יז) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל אפילו אומר לך על ימין ועל שמאל ועל שמאל שהוא ימין (שם).

טעם אחר: משום שסיומה של תורה היא "לעיני כל ישראל" ונראה לכל (מטעמים דף ט).

טעם אחר: הגבהה במהופך נעשית בס"ת שקראו בו פרשת בראשית כדי להקל על המגביה ביד ימין את הצד הכבד של הס"ת הנמצא בצד שמאל (אוצר דינים ומנהגים).

טעם אחר: מגביהים במהופך כדי לעשות שינוי מכל ימות השנה לכבוד שמחת תורה (שערי אפרים שער ח ס"ק סב).

בתנאים: ואין לעשותו רק בספר שאינו כבד, או מי שהוא בעל זרוע ובטוח בכוחו שיש לאל ידו לעשות בלי מכשול, ויהיה יכול לפתוח היטב להראות הכתב לעם (שער אפרים שער ח סב).

מפטיר: מפטרים בפרשת פנחס מעניני היום (במדבר כ"ה ל א). "ביום השמיני".

הפטרה: מפטרים "ויהי אחרי מות משה עבד ה'" עד "רק חזק ואמיץ" (יהושע א א יח), והטעם בהפטרה זו לפי שהוא שייך להפטרה וזאת הברכה שכתוב בה מיתת משה רבינו ע"ה (לבוש תרס"ט).

ואע"פ שכל השנה קורא להפטרה מה ששייך למה שקראו לאחרונה ביום זה שקראו אתו שמחת תורה משום סיום התורה עושים עיקר מה שקראו בסיום התורה שהיא מיתת משה ולכן מפטירין "ויהי אחרי מות" (לבוש תרס"ט).

לימוד תורה ביום זה

יש להזדרז לעסוק ביום זה בתורה (סדר היום)

ויש לשמוח בשמחת תורה בחידושי תורה (שלחן שלמה תרס"ד).

ניתן להשיג

ישמח לב

ברית מילה

הלכות = מנהגים = טעמים

להערות לתרומות והנצחות י. לב ראב"ד

5 אלעד 052-7668608

לקבלת העלון ועלונים קודמים במייל:

lev17382@gmail.com